

HELDEN VAN DE KOOPVAARDIJ IN DE TWEDE WERELDOORLOG

De geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog kent vele heldenverhalen, zo blijkt bij een bezoek aan de tentoonstelling *Helden van de koopvaardij in de Tweede Wereldoorlog*, waarin de zeeslag tussen de Shell tanker Ondina, een Britse mijnenveger en twee Japanse raiders centraal staat. Op 9 november opende voormalig topman van Shell Tankers Fred Busker de expositie op de Historische werf *Rotterdams Welveren*. In zijn openingspeech wees Busker op de kwetsbare positie van de koopvaardij gedurende de oorlogsjaren.

Met historische documenten, brieven, zeekaarten, geluidsopnamen en scheepsattributen worden tentoonstellingsbezoekers via tien vitrines teruggevoerd naar 11 november 1942, een zonnige dag midden op de Indische Oceaan. De Shell-tanker Ondina is onder gezag van de 33-jarige kapitein Willem Horsman onderweg van Australië naar de Perzische Golf om nieuwe olieproducten te laden. De Ondina wordt tot de Chagos Archipel, ten zuiden van de Malediven, begeleid door de Her Majesty's Indian Ship (H.M.I.S.) Bengal, een in Australië gebouwde en voor de

Indische vloot bestemde en lichtbewapende Britse mijnenveger. Voor vertrek had kapitein Horsman aan de commandant van de Bengal laten weten: "Ik ben erg dankbaar voor uw escorte, want twee zijn meer waard dan één, maar uw scheepje is zo klein dat ik u niet in de steek zal laten wanneer het onverhoopt op vechten aankomt." Om 11:30 uur, op een afstand van 1470 mijl ten noordwesten van de Australische vertrekhaven Fremantle signaleert Horsman aan de horizon twee snel naderende schepen. Het blijken de vijandelijke Japanse kruisers Hokoku Maru

en Aikoku Maru te zijn, die op 5 november vanuit Singapore voor een offensief tegen de geallieerde koopvaardij zijn vertrokken. De commandant van de Bengal seint dat hij in de aanval gaat om tijd te winnen, zodat de Ondina kan ontsnappen. Maar de Ondina is bij lange na niet zo snel als de Japanse kruisers. Wanneer kapitein Horsman het kleine Britse fregat Bengal recht op de Japanse kruisers ziet, stemmen besluit hij zich aan zijn woord te houden en schaarft hij zich aan de zijde van de Bengal voor een confrontatie met de Japanners.

HET FATALE UUR

De Hokoku Maru opent de aanval en de eerste treffer versplintert de mast van de Ondina. Kapitein Horsman, eerste stuurman Rehwinkel en een Chinese roerganger bemannen de brug. Zij geven zich niet gewonnen. Op het achterschip krijgt tweede stuurman en geschutscapitein Bakker toestemming van kapitein Horsman om het vijandelijke vuur met het 10,5 cm kanon van de Ondina te beantwoorden. Bakker weet de Hokoku Maru meerdere malen te raken. Met zijn vijfde schot landt hij een treffer op het torpedogeschut van de Hokoku Maru die een reeks explosies op het Japanse schip ontketent, waardoor de raider slagzij maakt. Daarbij komen 76 Japanse bemanningsleden om het leven, onder wie commandant Hiroshi. Inmiddels worden zowel de Ondina als de Bengal door de tweede Japanse raider, de Aikoku Maru, onder vuur genomen. Al snel heeft de lichtbewapende Bengal alle beschikbare munitie verschooten

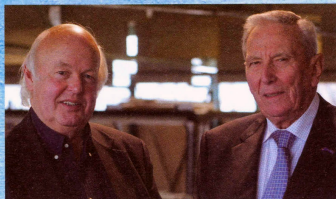
en kunnen de Britten niets meer doen dan een rookgordijn leggen en van het gevecht wegdraaien. De veel tragere Ondina blijft achter en wordt een mikpunt van vergelding voor de Japanners. Na enkele wanhopige pogingen om de zware granaten te ontwijken laat kapitein Horsman de witte vlaggen hijsen en geeft hij zijn bemanning de order om de reddingsloepen te bemannen en het schip te verlaten. Maar de Japanners blijven vuren en om 13:08 uur wordt de Ondina frontaal op de brug geraakt. Deze voltreffer kost kapitein Horsman het leven. Vanuit de reddingsboten hoort de bemanning van de Ondina hoe de Aikoku Maru tot een afstand van 400 meter nadert en twee torpedo's in de romp van de Ondina plaatst. Wat volgt is een regelrecht drama: de kapitein van de Aikoku Maru, Tamatsu Oishi, laat zijn raider langs de voorzijde van de tanker manoeuvreren en de reddingsboten en vlotten met mitrailleurs onder vuur nemen.

Daarbij vallen veel gewonden en sneuvelen de hoofdmachinist en drie Chinese stokers. De Aikoku Maru vuurt nog een laatste torpedo op de Ondina af en laat de drenkelingen van de Ondina achter voor de haaien. Als door een wonder blijft de Ondina drijven. Na het vertrek van de Japanners klimmen de overlevenden terug aan boord van de zwaar beschadigde tanker, waar zij branden blussen, gewonden verzorgen en de tanker weer enigszins in balans krijgen. Op 18 november bereikt de zwaar gehavende Ondina de veilige haven van Fremantle in Australië. Horsman (postuum) en tweede stuurman Bakker worden onderscheiden met de Militaire Willems-Orde, de hoogste Nederlandse ridderorde voor daden die getuigen van "moed, beleid en trouw".

TASTBARE HERINNERINGEN

De tentoonstelling in de Historische werf *Rotterdams Welveren* plaatst de gebeurtenissen op de Indische Oceaan in een breed

historisch perspectief. Met behulp van zorgvuldig bijeengebrachte historische objecten en documenten is gastconservator Willem Geluk (een volle neef van wijlen kapitein Willem Horsman) erin geslaagd om naast de heldenmoed van de koopvaardijvaarders ook de politieke gevolgen van deze confrontatie inzichtelijk te maken. Daarbij biedt de expositie verhelderende inzichten in de toenmalige geopolitieke verhoudingen, onder andere tussen Duitsland en Japan en tussen Groot-Brittannië en het naar onafhankelijkheid strevende India. De expositie *Helden van de koopvaardij in de Tweede Wereldoorlog – het relaas van Shell-tanker Ondina* is dan ook meer dan een historische tentoonstelling – het is een eerbetoon aan de 18.500 opvarenden van Nederlandse koopvaardij schepen die in de Tweede Wereldoorlog onder krijgstuclust waren geplaatst en de 3600 van hen die dat met hun leven moesten bekopen. **RG**

Willem Geluk (gastconservator en neef van kapitein Horsman) en Fred Busker (rechts, voormalig topman van Shell Tankers en opvarende van de Ondina na de oorlog). Busker: "Overal in het schip zag je nog de kogelgaten".

Met dank aan: Peter Kimena/Stichting Informatie Wereldoorlog Twee (www.stiwat.nl)

Helden van de koopvaardij in de Tweede Wereldoorlog – het relaas van Shell-tanker Ondina

Van 10 november 2012 tot 1 maart 2013

Historische werf
Rotterdams Welveren
Schiehaven 15
3024 EC Rotterdam
www.rotterdamswelveren.nl

HET RELAAS VAN SHELL-TANKER ONDINA